

**MULTICULTURALITATEA BUCOVINEANĂ ÎN CONTEXTUL PROGRESSELOR
ISTORICE CONTEMPORANE. SCHIMBĂRI VESTIMENTARE ȘI NOI TENDINȚE
DUPĂ AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL, ÎN ZONA DORNELOR**

Ioana Florea

PhD Student, University of Bucharest

Abstract: The research aims to highlight how traditional cultural elements, such as our folk costume, have modified their structure, under the influence of contemporary trends. Of course, the changes produced by the two world wars had significant effects on social, economic life, and state apparatuses, but now we will focus on those changes in folk costume. We will explore throughout the pages the transformations of folk costumes, both by giving up certain seams and by enriching the materials.

Keywords: folk costume, Dornelor area, shirt, seams, tradition

Zona Bucovinei a reprezentat de-a lungul istoriei un spațiu al diversității din punct de vedere cultural și etnic. Multiculturalitatea a fost mult mai bine evidențiată aici față de celelalte teritorii românești, datorită prezenței a germanilor, polonezilor, evreilor, ucrainenilor și a altor comunități etnice, care au venit în Bucovina după anexarea acesteia de către austrieci, pe lângă cea a românilor. Diversitatea culturală a Bucovinei s-a păstrat și în secolul XX, iar zona Dornelor, integrată în acest context multicultural, a reflectat aceleași transformări politice, sociale, economice și culturale, dar a păstrat câteva elemente de patrimoniu material particulare ei, pe care am să le prezint în paginile următoare. Vorbim în principal despre o tranziție culturală evidențiată prin inserarea unor componente moderne, provenite din sfera urbană, în cadrul tradițional.

Cele două conflagrații mondiale au lăsat urme adânci în conștiința umanității, influențând profund toate domeniile vieții: de la politică și economie, știință până la artă și cultură. În felul acesta, interesante de adus în discuție sunt modificările produse în mentalul colectiv răsfrânte asupra vestimentației țărănești din zona Dornelor. Având în vedere diversitatea și amploarea elementelor culturale ce alcătuiesc patrimoniul, am ales să îmi îndrept atenția asupra unui segment reprezentativ al patrimoniului material: costumul popular.

Portul popular oferă exemple importante ale evoluției mentalității umane, reflectate în transformările aduse diferitelor piese vestimentare. Consider interesant de subliniat modul în care după primele decenii ale secolului XX, fenomenul de diferențiere culturală dintre zone s-a intensificat, prin adăugarea unor elemente ornamentale în cadrul vestimentației. Existența unui număr mare de etnii în zona Bucovinei după cucerirea habsburgică nu a modificat specificul local tradițional, însă contactele luate cu comunitățile etnografice limitrofe a făcut ca portul popular să fie îmbogățit și să crească dorința de individualizare a acestora față de alte zone tot din Bucovina. Aria de cercetare aleasă este cea a Dornelor, acolo unde am descoperit apariția unor modificări în structura vestimentației, grație dispariției unor obligativități ale acoperirii părului de către femeile căsătorite și a introducerii câtorva

elemente de ornamentație în vestimentație ce au devenit elemente particulare satelor de aici. De la începutul secolului al XX-lea, delimitările zonale și subzonale au fost mai accentuate, în ideea în care s-a observat o dorință de afirmare și de creștere a autenticității unor elemente culturale, cu precădere cele ale portului popular. Acestea sunt forme de identificare a unor mărci zonale proprii, ce s-au păstrat în prezent. Ele sunt expresii artistice tradiționale esențiale pentru relevanța identității locale, sugerând apartenența la o comunitate și viziunea estetică transmisă din generație în generație. În același timp, reducerea acestor detalii nu a fost însă un semn de renunțare la tradiție, ci mai degrabă o adaptare la noile realități economice și sociale ale perioadei (Emil Ioan Emandi, Louis Roman 1994: 397-398).

Elementele culturale, precum tradițiile, arhitectura veche, cântecele, poeziile și portul popular, reprezintă punți de legătură între generații și transmit valorile identitare ale poporului nostru. Înțelegerea transformărilor mentalităților și a valorilor culturale, atât la nivel individual, cât și comunitar, joacă un rol esențial în menținerea continuității și în conexiunea cu evenimentele și faptele istorice, ale căror consecințe ne influențează direct (Valoarea tradițiilor și obiceiurilor românești, nr 12, An II: 5-6).

Această moștenire materială constituie o resursă valoroasă pentru dezvoltarea locală, remarcându-se prin diversitatea sa regională, așa cum voi evidenția în acest articol, în special în perioada interbelică și mai ales, după al Doilea Război Mondial, identitatea locală s-a accentuat și mai mult, lăsând comunitățile să dea naștere unor creații specifice.

1. Efectele progreselor contemporane asupra culturii bucovinene

Societatea, relațiile internaționale și progresul tehnologic au fost profund transformate în urma acestei conflagrații. Conflictul armat și consecințele care le-au urmat ne oferă repere esențiale pentru înțelegerea noii realități postbelice și a modului în care s-a reconstruit viața, conturând o nouă viziune asupra organizării lumii. Fără îndoială, pierderile umane au fost cele mai însemnate consecințe ale războiului. Întreaga structură a umanității a fost profund afectată de consecințele războiului, atât cei implicați direct în lupte, cât și cei rămași acasă, care au îndurat sărăcia, foametea, bolile izbucnite în urma conflictului, pierderea locuințelor. Cultura a avut și ea de suferit, rata analfabetismului a crescut din cauza pierderilor multor școli. Rolul femeii cunoaște o ascensiune semnificativă, asemănător perioadei de după Primul Război Mondial. Ele obțin tot mai multe drepturi, percepția societății asupra lor evoluează, iar mișcările feministe capătă tot mai multă amploare și vizibilitate. Trecute în linii mari, consecințele devastatoare au fost pe toate planurile și au coexistat între ele, creând noi ordini în lume (Hans J. Morgenthau 2013: 701-710). În acest context, vestimentația din zonele bucovinene a evoluat, adaptându-se noilor tendințe, atât în ceea ce privește materialele utilizate, cât și în privința aspectului și a ornamentației.

Elementele culturale noi, dar și cele vechi s-au aflat constant în proces de simbioză, de-a lungul evoluției umanității și a istoriei, de altfel. În cazul de față, ne raportăm la modificările produse de al Doilea Război Mondial și vedem cum, pe baza schimbărilor de conștiință, a evoluțiilor socio-istorice, apar noi tendințe, iar, spre exemplu, elemente vestimentare ce aveau rolul de a evidenția un anumit statut social în trecut, urmează apoi să fie utilizate doar ca piese de vestimentație în cadrul sărbătorilor și a evenimentelor publice, de către orice persoană. Important este aici să deschid discuția cu privire la modul în care

schimbările mentale și evoluția tehnologiei și-au pus amprenta asupra elementelor de vestimentație (Maria Bâtcă 2006: 55-60).

Tradițiile, obiceiurile, precum și întreaga paletă a elementelor culturale de la sate și implicit din zona Bucovinei, au fost marcate de schimbările desfășurate la nivel global. Rămânând în spațiul bucovinean, importante au fost aici două aspecte în decursul secolului XX, ce au marcat cultura locală. Pe de o parte, putem lua în calcul începerea unui proces de globalizare și de pătrundere a unor elemente inovatoare în cultura locală, iar pe de altă parte, așa cum este cazul zonei Dornelor, de o apariție a unui specific local al portului tradițional, care să se deosebească de celelalte zone etnografice. De altfel, de-a lungul timpului, anumite componente vestimentare, bijuterii sau ornamente atașate cămășilor, care odată aveau o semnificație profundă legată de statutul social, au evoluat și au ajuns să fie simple elemente de înfrumusețare, fără a mai reflecta apartenența la o anumită categorie socială (Ludmila Balțatu: 20-23).

Cadrul politic și social poartă astfel amprenta unui fundal al schimbărilor mentalității (angrenate de dezvoltarea tehnologiei, a artei în general, a cinematografului, a artelor plastice a cunoștințelor în medicină și nu numai și a trecerii pe de altă parte la regimuri politice totalitare). Dacă ne referim la domeniul artelor, al literaturii, al culturii în general, problematica timpului a fost cea care a ocupat o bună parte a tematicilor noilor produse ale creațiilor secolului XX. Literatura, mai ales a abordat ideea trecerii timpului în cele mai multe dintre opere (I.E. Torouțiu 1993: 17-25). Această tendință se reflectă și în vestimentația bucovineană, unde trecerea timpului a adus noi tipuri de costume, care au început să depășească diferențele de culori și ornamente specifice diferitelor categorii sociale, oferind astfel o cromatică mult mai diversificată și unică.

2. Schimbări vestimentare și noi tendințe după al Doilea Război Mondial în zona Dornelor

Zona Dornelor este caracterizată de prezența unui important patrimoniu material și imaterial, ce s-a dezvoltat prin acumulările treptate ale amprentelor pe care și le-au pus atât românii, cât și populațiile străine care au existat acolo, după ocupația austriacă. Aici, în Vatra Dornei s-a produs o creștere a dorinței de promovare a identității locale, manifestată mai ales printr-un port vestimentar ce cuprindea elemente specifice zonei. Acestea au putut fi observate după primele decenii ale secolului XX. Dacă ne referim la aspectele culturale ale Bucovinei, zona Dornelor este de departe locul ce cuprinde cele mai complexe forme ale vieții casnice, vestimentației, obiceiurilor, meșteșugurile și arhitectura caselor, reprezentative pentru întreg spațiul bucovinean (Minorica Dranca nr.1/2011, 2012: 143-144.)

În luna mai a anului 1775, Poarta a cedat Bucovina către Imperiului Habsburgic, în urma convenției ruso-austriece. Până la 1789 s-a aflat sub administrație militară, succedându-se mai mulți guvernatori. Numele de Bucovina a fost dat de către austrieci părții de Nord a Moldovei. Această zonă a făcut parte între anii 1359 și 1775 din Principatul Moldovei. Încorporarea ei în cadrul Imperiului Habsburgic a durat din 1775 până în 1918. În aceste condiții, în Bucovina s-a remarcat, odată cu politica de colonizare impusă de către austrieci, o diversitate culturală impresionantă, cu mult mai amplificată decât în celelalte țări românești. Astfel, diversitatea etnică din Bucovina a generat o mozaicare de zone culturale distincte.

Deși românii au împrumutat într-o măsură redusă elemente din cultura minorităților, și comunitățile etnice străine au adoptat, la rândul lor, aspecte din cultura localnicilor, creând un spațiu de interferențe și influențe reciproce. Multiculturalitatea în zona Dornelor nu a fost atât de simțitoare, ca în restul provinciei, aici remarcându-se mai ales odată cu secolul XX, tendințe de diferențiere culturală locală (Constantin Ungureanu 2003: 9-11).

Modificările în structura etnică a Bucovinei au avut loc după ocuparea austrieșilor, când de la 1775 și până la început de secol XX, populația Bucovinei a crescut de mai mult de unsprezece ori, însă în mare parte multe dintre aceste valori procentuale au provenit de pe urma politicii de colonizare pe care a promovat-o Viena. Vorbim astfel în întreaga Bucovina despre un mozaic etnic, ce cuprindea valori culturale foarte diverse. Cu toate acestea, portul popular nu a fost influențat în zona Dornelor de aceste noi comunități care s-au stabilit aici și au devenit parte din întreaga societate dorneană (Emil Ioan Emandi, Louis Roman 1994: 397-399).

Așa cum aminteam anterior, tiparele locale bucovinene au asimilat de-a lungul anilor influențe străine determinate de factori precum poziția geografică, evenimentele istorice, în special schimbările politice și modificările sociale. Cu toate acestea, linia unitară a zonei Bucovinei și a Moldovei, firește, nu s-a modificat. Accesoriile și motivele folclorice ca frunzele, spicele de grâu și florile au fost și au rămas constante, iar prezența lor a marcat mai ales activitățile agrare și credințele în Dumnezeu. Ele au făcut ca moștenirea locală să fie îmbogățită, iar locuitorii să se poată folosi de ea. În cazul Bucovinei, acest schimb de valori culturale a fost angrenat și de existența unui număr mare de etnii venite din împrejurimile țării (Radu Grigorovici 1996: 223-225).

Colonizarea zonelor Bucovinei după stăpânirea austriacă a însemnat și pentru o parte dintre localitățile zonei Dornelor, creșterea populației de germani, ca urmare a dorințelor austrieșilor pentru popularea provinciilor ocupate. Se pare că numărul etnicilor germani a început să se reducă simțitor după Primul Război Mondial, după anii 1944-1945 acest proces a crescut, ajungând ca în prezent să existe un număr foarte mic de germanilor, care nu au mai păstrat aproape nimic din specificul originilor lor (Daniel Hrenciuc 2013: 23-31).

Deși, pentru început, zona Dornelor părea a fi mai puțin conectată la rețeaua schimburilor comerciale, realitatea s-a dovedit a fi cu totul diferită. Datorită poziționării sale geografice, aceasta a avut posibilitatea de a intra în contact cu negustori care tranzitau regiunea în drumul lor spre Transilvania sau Moldova, dar și cu diverse etnii, care fie s-au stabilit în Vatra Dornei, fie au fost doar de trecere. Din acest motiv, au apărut de-a lungul drumurilor hanuri și locuri de popas, prin care locuitorii aveau posibilitatea de a achiziționa produse aduse de negustori sau puteau face schimburi între acestea. Arhitectura a cunoscut și ea metode moderne, care se bazau în mare parte pe creșterea funcționalității clădirilor. Cu toate acestea, din punct de vedere cultural, zona Dornelor era destul de unitară, mai ales înainte de ocuparea austrieșilor. Contactele bucovinenilor și ale dornenilor, de altfel s-au completat cu interacțiunile și conviețuirea alături de comunitățile evreiești (Ioana Dobresenciu 2016, în <https://hailadorna.ro/descopera-portul-popular-din-bucovina/>).

Pentru început, voi face o scurtă referire la piesele vestimentare tradiționale care erau caracteristice zonei Dornelor. Aceste articole de îmbrăcăminte reflectau nu doar stilul de viață al locuitorilor, ci și influențele culturale și climatice de aici. Acestea au fost atât adaptate necesităților climatice ale zonei, a activităților pe care le desfășurau sătenii, cât și

nevoii estetice, care a început să apară mai ales în secolul XIX. Aceste detalii de ordin estetic au fost cele care au creat o autenticitate portului popular și au evidențiat caracteristicile stilistice de aici. Din punct de vedere al amplasării geografice și a organizării administrative, doresc să subliniez că, Valea Râului Dorna cuprinde comunele Poiana Stampei, Coșna, Dorna Candreni și orașul Vatra Dornei. Specific pentru acestea este *bondița/bundița* cu elemente de decor florale, intens colorate, cu cusătură ornamentală. De asemenea, aici mai este specifică și preponderența elementelor florale în cadrul cămășilor și a cusăturilor cu mărgel (Minorica Dranca 2012: 144-145). Un exemplu potrivit în acest sens este *bondița* din Anexa 1.

Bundița viu colorată a fost reprezentativă pentru zona Dornei. Încrețeala și altița au avut o semnificație deosebită, fiind considerate cele mai importante dintre elementele decorative ale cămășii în întreaga Bucovina. O parte din elementele împrumutate se regăsesc la comunitățile din Bistrița, precum elementul floral numit *bumbi* sau *pene* (frunze). Astfel că, până la început de secol XX, portul popular din zona de Nord a Moldovei păstra o linie comună bine definită în toate aceste regiuni, componentele portului și cusăturile erau în cea mai mare măsură identice peste tot, iar ideea de limitare subzonală a apărut după 1910, prin prezența tot mai dese ale ornamentației hainelor. Totodată, zona aceasta a mai fost marcată de preponderența a motivelor florale (Minorica Dranca 2012: 145-146).

Portul popular tradițional a fost larg răspândit în toate zonele Dornelor, în mare parte datorită faptului că diferențierea de statut social era mai puțin evidentă, comparativ cu alte sate din întreg cuprinsul Moldovei, în special în vestimentația femeilor, care era ceva mai ornamentată cu salbe din argint sau aur ori chiar diverse pietre prețioase (Minorica Dranca 2012: 147).

La femei, cămășile păstrau o linie unitară tradițională bucovineană, reflectând totodată diferențierea în funcție de vârstă sau statut social. Aici predominau nuanțele de roșu și negru. De asemenea, la femei diferențe întâlnim și în cazul pieptănăturii capului. Femeile necăsătorite și fetele puteau avea părul prins într-o coadă și capul neacoperit, în timp ce femeile căsătorite aveau părul împletit și cozile prinse adesea sub forma unui coc sau în formă de coroană. Capul era acoperit cu tulpan sau zăbrelnic. Portul vechi era reprezentat de cămașa cu altiță, dar și de prezența ornamentelor în rânduri, fără altiță (Minorica Dranca 2012: 148-150).

Zona Dornelor era renumită și pentru frumusețea impresionantă a legăturilor de cap ale femeilor căsătorite, un element distinctiv al tradițiilor locale, iar zăbrelnicul impresiona atât prin tehnica de realizate, cât și prin formele sub care era așezat pe cap. Odată cu începutul secolului al XX-lea, se observă o ușoară trecere de la acoperirea părului femeilor măritate, la lăsarea la vedere a acestuia, iar legăturile pentru cap au fost mult simplificate. Se remarcă de altfel și asemănările pieptănăturile părului femeilor de la sate cu cele ale femeilor de la orașe. Influențele din mediile urbane încep de acum să fie mai pronunțate și să se manifeste în cadrul mai multor aspecte ale vieții sociale și culturale. Al Doilea Război Mondial a adus schimbări semnificative în dinamica relațiilor dintre femei și bărbați, influențând profund rolurile și așteptările lor sociale. În continuare, din punct de vedere al vestimentației și al elementelor de acoperire a capului, se observă modificări în obligativitatea purtării zăbrelnicului, astfel că el a fost înlocuit cu tulpanul, care însă nu mai

era obligatoriu. Jumătatea secolului XX aduce influențe din mediul urban, iar treptat, se adoptă moduri de viață specifice orașelor (Tancred Bănățeanu 1975: 55-61).

Deși, poate nu la fel de ornamentat precum a fost portul popular al femeilor, vestimentația bărbaților joacă un rol esențial în conturarea unei imagini complete și complexe a acestor elemente de patrimoniu material secolul XX, pentru spațiul bucovinean. Portul bărbaților a cunoscut și el modificări generate de aceste inovații ale societății, pe un fundal al dorinței de conservare a moștenirilor de la strămoși. La bărbați spre final de secol XIX se regăsea, în linii mari, bundița din piele albă, primul negru din blană de miel și chimirul. De altfel, alte semne ale unui obicei vestimentar vechi au fost și căciula cu care bărbații își acopereau mereu capul, atât iarna, cât și vara, mai exact căciula de miel. Lipsa purtării căciulii era echivalentă cu perioada de doliu. Un alt semn al acestei perioade era evitarea tunderii părului timp de un an. În perioada interbelică, în Bucovina, în special în zona Dornelor, pălăria din pluș, de culoare maro sau neagră, începe să se impună treptat ca element distinctiv al portului bărbătesc (Minorica Dranca 2012: 152-156). Așa cum se poate observa și din poza alăturată, trecerea de la căciulă la pălărie s-a realizat treptat, unii purtând-o deja, în timp ce alți bărbați preferau să fie mai conservatori. Câteva astfel de exemple se pot regăsi în cadrul imaginii din Anexa 2.

Chiar înainte de izbucnirea Primului Război Mondial, au început să se contureze tendințe care vizau împodobirea tot mai accentuată a pălăriilor bărbătești, bărbații adăugându-le, în acest sens, pene, cel mai adesea de cocoș sau de fazan (Tancred Bănățeanu 1975: 11-15). Un astfel de exemplu al penelor atașate pălăriilor bărbaților și băieților, care este întâlnit și astăzi se regăsește în cadrul imaginii din Anexa cu numărul 3.

La începutul secolului XX, cămășile bărbaților încep să fie împodobite cu elemente ornamentale, ceea ce reflectă o preocupare tot mai mare pentru estetică, pe lângă funcționalitatea hainelor. La costumul de tip nou era preferată cămașa creată, iar din 1920 specifică a rămas cămașa cu poale și mâneci prinsă din umăr, cu despicătură la piept, fără nasturi. Ornamentația pentru cămășile bărbătești, începe inițial cu ajur alb sau negru, iar apoi cu țesătură sau cusături. În Coșna și Poiana Ștampei apar chiar de la început motive florale, observându-se aici cromaticul bogat. Se aplicau nasturi mici, la despicătura ciupagului. Cămașa conținea de asemenea brâu lat, cu alesături colorate, ori chimir sau curea, iar în perioada celor două războaie mondiale avem curelele cu țesături cu motive geometrice și mult mai recent, curele cu mărgelile (Hedvig-Maria Forgaci 2021: 78-89).

Despre portul bărbaților cam atât a fost de nuanțat, acesta a păstrat în linii mari acele caracteristici care se regăseau în întreg cuprinsul provinciei, însă au fost observate și câteva particularități specifice zonei Dornelor. Probabil, cel mai întâlnit accesoriu al portului acestora a fost pălăria din pluș sau fetru, în special începând cu primele două decenii ale secolului XX. Cele mai considerabile schimbări fiind sesizate în cadrul vestimentației femeilor, unde putem detalia analiza în continuare. La femei, portul popular a fost și este în continuare mult mai bogat reprezentat. De altfel, elementul cel mai însemnat aici a fost cămașa, cea care a primit și cele mai multe ornamente și cele mai dese modificări. Tipurile de croială au variat adesea, cămăși cu stanii prinse la gât, încrețite. Cea mai cunoscută este cămașa cu mâneci prinse în jurul gâtului și despicate la piept. În zona Dornelor, cămașa cu altiță a fost adesea utilizată, cu mânecile cusute separat, atașată de partea de jos a altiței, unde mânecile erau cu volan, manșetă, libere sau largi. În Vatra Dornei, se regăsea totodată

ornamentație la mâneci și pe umăr sau în jurul gâtului. Dar încă de la începutul secolului XX, se întâlnea purtarea cămășilor specifice altor zone etnografice și în Dorna, atât timp cât ele nu se îndepărtau foarte tare de la specificul local. Schimbările provenite de la orașe se percep foarte bine și în cazul vestimentației, pentru că finalul secolului XIX aduce cu el și introducerea unor elemente specifice hainelor orașenilor, precum nasturii la cămăși (Hedvig-Maria Forgaciu, 2021: 125-131). În cadrul imaginii din anexa cu numărul 4 câteva femei ce purtau cămășile croite asemenea celor de la orașe.

Un alt aspect inovator să îi spunem așa a fost și acela al utilizării materialelor din comerț pentru realizarea cămășilor de la sate, odată cu începutul perioadei interbelice, iar cele mai întâlnite au fost bumbacul și inul, ce au început ușor să înlocuiască pânza de casă. Aceste modificări reflectă și disponibilitatea unor produse noi. Tot în această perioadă, mai exact după 1930 începe să apară cămășile cusute pe marchizet, în Dorna. La aproximativ 15 decenii de la Al Doilea Război Mondial ajungem în fața unor schimbări destul de simțitoare, atât în modul de croire al cămășilor, cât și în ceea ce privește cromatica acestora. Mâneca prinsă din umăr, croită drept, lăsată liber, iar ca și cromatică s-au preferat nuanțele de maro și verde, au înlocuit astfel cămașa cu altiță. Ornamentația cămășilor femeilor a cunoscut totodată și interdicții în ceea ce privește ornamentele cu paiete sau mărgelile mici. Până spre începutul secolului XX, adăosul acesta ornamental era permis miresei, soacrei, era întâlnit la cămășile de logodnă și totodată era prezent pentru a arăta statutul social. Mai jos avem un exemplu al unei femei ce poartă cămașă cusută cu mărgelile mici și paiete (Tancred Bănățeanu 1975: 25-30).

Răspândirea acestor ornamentații s-a accentuat după cel de-Al Doilea Război Mondial, pe fondul accesului tot mai facil la materialele necesare și al diversificării surselor de procurare. Suportul din pânză sau marchizet ce era utilizat cu precădere peste tot, a început să fie înlocuit cu cămășile din nailon, care se realizau mult mai ușor, grație firelor din țesături sintetice, față de cele din bumbac și in. Așa cum probabil ați observat că în zilele noastre aspectul cămășii cu motive tradiționale, a ieși mai exact, s-a modificat puțin, dacă ne raportăm la vechile modele. De exemplu, încrețitura din jurul gâtului nu se mai realiza cu brezărău, ci un șiret de ață răsucită. Totodată, începutul secolului XX aduce și ciubotele și opincile în umbră, în favoarea pantofilor. În zona Dornelor, femeile mai purtau șoșoni peste pantofi sau botine (Tancred Bănățeanu 1975: 165-166).

3. Schimbări în portul de iarnă la bărbați și la femei

Modificările vestimentare au fost determinate atât de nevoile funcționale ale pieselor vestimentare, cât și ușurința obținerii unor materiale noi, inspirate de regulă de moda din mediul urban. Principalele elemente vestimentație pe timpul iernii au fost cojocul și sumarul, care erau de altfel și cele mai întâlnite. Acestea erau purtate deopotrivă de bărbați și femei, îndeplinind atât un rol funcțional, cât și estetic. Până în perioada interbelică, cojocul din piele de oaie și blană, cu decor alb a fost esențial, fiind realizat fără buzunare, lung până la genunchi, asigură căldura pe timpul iernii. Deși era o piesă foarte utilă și apreciată, după anul 1920, cojocul începe treptat să dispară din uz în zona Dornelor, fiind înlocuit de alte elemente vestimentare, ceva mai practice sau influențate de moda de la oraș. În comparație, sumarul a reușit să supraviețuiască transformărilor sociale, păstrându-se până în zilele noastre, iar acest

lucru s-a datorat croielii sale, a rezistenței și a designului. Cel mai întâlnit a fost sumarul cu falduri, decorat cu motive ornamentale cusute. Sumanul nu reprezenta doar un articol vestimentar destinat anotimpului rece, ci și un element identitar pentru comunitatea de aici, purtat în contexte festive sau cu ocazia târgurilor tradiționale. Cojocul a rămas în schimb mai degrabă o piesă caracteristică portului tradițional. În ceea ce privește portul de tip nou din zona Dornelor, apărut odată cu transformările sociale și culturale ale secolului XX, s-a bazat în mod special pe sumanul de culoare închisă. Acesta avea o croială ceva mai simplă și a apărut în mai multe variante inspirate din modele de la orașe. De multe ori, acestea au apărut ca efecte ale creșterii contactelor dintre țărani și orașeni și prin prezența mai multor târguri. În cadrul anexei cu numărul 6 se poate observa un model de suman de tip contemporan, purtat de femeile din Dornei (Maria Bătcă 2006: 88-103).

După cămașă, foarte importanți sunt pantalonii. Pe timpul iernii, aceștia sunt făcuți din stofă și poartă denumirea de cioareci, în timp ce ițarii sunt destinați vara și aveau culoarea albă, iar cei pentru lucru erau adesea gri. Erau croiți simpli, fiind elemente vestimentare foarte lejere. Ițarii încrețiți sau îndoșiți în partea de jos, ca semn al bunăstării materiale au dispărut chiar înainte de 1940, iar de atunci vorbim des despre ițari din lână și bumbac sau mătase și bumbac. Crește de altfel și obținerea mai rapidă a materialelor de croitorie, astfel că multe dintre stoffe încep să fie procurate de la magazin (Pavel Emilia 1976: 31-32).

În cazul portului popular de tip nou purtat de bărbați, regăsim o serie de componente importante care păstrează elemente tradiționale, dar se adaptează în același timp noilor influențe ale perioadei. Printre piesele de bază ale costumului acestora amintim cămașa, care era mai ales realizată acum din bumbac sau pânză, brâul, cureaua sau chimirul, cu rol funcțional, dar și estetic în continuare și ițarii. O mică diferență în prezent ar fi că în zona Dornelor, ițarii sunt ușor mai lejeri decât în alte părți ale Bucovinei, păstrându-se totuși ideea ițarilor strânși pe picior. Pălăria era de multe ori nelipsită, era realizată din fetru, în culori foarte închise, la care se adăugau pene ca accesorii. În ceea ce privește încălțăminte, se remarcă o tranziție vizibilă între portul vechi și cel nou: opincile și ciubotele reprezentau variantele tradiționale de încălțăminte, portul de tip nou introduce pantofii și bocancii. Îmbinarea aceasta între piesele vestimentare noi și cele vechi marchează o tranziție culturală. De asemenea, tipurile de croială ori elementele de inspirație provenite de la zonele vecine ori de la orașe, făceau diferența la început între cămășile bărbățești și cele femeiești. Pentru Dorna specifice sunt cămășile cu mânecile din umăr, cu poalele până la genunchi, cu guler sau ciupag și desigur cu despicătură la piept (cu butoniere sau nasturi). Cămașa clasică este dreaptă în față și puțin încrețită în spate. În perioada anilor 1950-1960 cămașa călcată în pliuri era destinată vestimentației de sărbătoare pentru bărbați (Pavel Emilia 1976: 30-35).

Modele de port popular apărute mai ales la început de secol XX se individualizau în zona Dornelor și exprimau ereditatea lor, dar în același timp sunt și rezultate ale interferențelor între zonele vecine cu care a luat contact. De altfel, procesul de împrumut a fost unul inevitabil: specificul local se îmbină cu fenomenul migrației și al unor contacte tot mai accelerate între rural și urban. Din punct de vedere decorativ, ele s-au realizat cu o mare atenție și multă grijă, inițial manual, ulterior cu mașini de cusut la război (Horațiu Silviu 2023).

Concluzie

Secolul XX a adus modificări profunde în structura economico-socială a societății bucovinene. Aceste procese au avut un efecte directe asupra modului de viață al populației, inclusiv asupra portului popular. Pe măsură ce satul românesc a intrat în contact tot mai des cu orașele și cu noile realități economice, vestimentația a cunoscut modificări însemnate. Așa cum am observat anterior, în ceea ce privește vestimentația tradițională din Bucovina, transformările s-au produs mai ales la nivelul tehnicilor de realizare a acestora și a materialelor utilizate. Tranziția de la acele fibre naturale, care se puteau obține local, la nivelul satului spre noi materiale, de altfel industriale, s-a produs în mod treptat, pe măsură ce accesul a devenit mai facil. Astfel, au fost preferate acele materiale care se puteau prelucra mult mai ușor, observându-se aici preponderența bumbacului.

În paralel cu această tranziție spre noi materiale, elementele ornamentale au fost simplificate, iar în unele situații reduse, precum a fost cazul broderiilor sau al cusăturilor manuale care reprezentau forme locale ale inspirației femeilor. Ele au reflectat de altfel dorința sătenilor de a ține pasul cu modernitatea.

În zona Dornei, la mijlocul secolului XX se remarcă o dorință accentuată de individualizare a portului, mai ales prin cusături și cromatică. Motivul floral, alături de modele specifice locului, conferă portului din zona Dornei o notă aparte, ele transmițând identitatea sau statutul celor care le purtau. Aici s-au individualizat anumite cusături și culori, care au devenit elemente de identitate locală și cu care țărani s-au mândrit de-a lungul timpului. Vatra Dornei a rămas un spațiu în care se pot cerceta cu amănunțire elementele tradiționale, contribuind la îmbogățirea studiilor cu privire la patrimoniul material românesc. Definite prin autenticitate și prin bogăția formelor de reprezentare, ele marchează evoluții ale istoriei societății și a influențelor care s-au succedat de-a lungul timpului.

Bibliography

- Abutnăriței Paraschiva, Abutnăriței Ioan, *Monografia Comunei Poiana Stampei*, Editura Axa, Botoșani, 2006.
- Bătcă, Maria, *Costum popular românesc*, București, Centrul Național pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale, 2006.
- Emandi, Emil Ioan, Louis Roman, *Bucovina și spațiul demografic românesc. Studiu demopolitic și statistic (1775-1940)*, în Muzeul Județean Botoșani, *Hierasus*, Casa Educațională Glasul Bucovinei, Iași, 1994.
- Pavel Emilia, *Portul popular moldovenesc*, Editura Junimea, Iași, 1976.
- Tancred, Bănățeanu, *Arta populară bucovineană*, Centrul de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de masă a județului Suceava, 1975.
- Hrenciuc, Daniel, *Între destin și istorie: Germanii din Bucovina (1918-2012)*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2013.
- Ungureanu, Constantin, *Bucovina în perioada stăpânirii austriece (1774-1918)*, Editura Civitas, 2003.
- Hans J. Morgenthau, *Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace*, București, Editura Polirom, 2013.
- Hedvig-Maria Forgaciu, *Portul popular din România*, Editura ALCOR, 2021.

- Minorica Dranca, *Portul popular din zona Dornelor*, pp.143-145, în „Ghidul iubitorilor de folclor”, nr.1/2011, Suceava, 2012.
- Ioana Dobresenciu, *Descoperă portul popular din Bucovina*, noiembrie 2016, în <https://hailadorna.ro/descopera-portul-popular-din-bucovina/> (accesat la data de 02.09.2024).
- Horațiu Silviu-Ilea, z Facultatea de Litere, Universitatea București, în <https://etnotique.ro/camasa-din-bucovina/> (accesat la data de 29.08.2024).

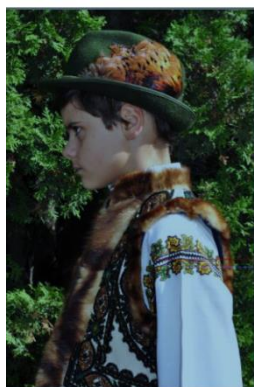
Appendices

Anexa 1: Bondiță din cadrul patrimoniul Muzeului de Etnografie Vatra Dornei

Anexa 2: Pregătiri de sărbătorile de iarnă

Anexa 3: Acesta este un exemplu recent al unui tânăr din Ciocănești, comuna din Suceava. Atașarea penelor este deci întâlnită și astăzi

Anexa Dorna, purtând asemenea celor

4: Femei din cămăși cu nasturi, de la oraș.